

Vizualitás, élményszerűség – Mátyás kora

(Projektváltozat)

Lőrinc László

Miért unalmas Mátyás?

Igazságtalanok vagyunk Mátyással.

Nem azért, mert elmondjuk, nem is volt nagyszerű meg igazságos: a sanyargatásig túladoztatott, a begyűjtött pénzt feleslegesen tékozolta el a cseh háborúkra; ellenségeivel kegyetlen, alárendeltjeivel zsarnoki volt, sőt – horribile dictu – hadseregét nem is hívták fekete seregek. Hanem azért, mert, noha a középkor egyik legérdekesebb korszakának izgalmas egyénisége volt, mégis a középiskolában unalomba fojtjuk szegénnyt. Vajon mennyire érdekes egy 14 éves diáknak a regálék, vámok és adók átrendezése, a főkancellári és titkos kancellári poszt egyesítése, vagy a központosított rendi monarchia fogalma?

A probléma gyökere itt is, mint számos más korszaknál az, hogy a gimnázium az egyetemi-tudományos ismerethalmaz zanzáját kívánja adni: mindent, csak mindenből arányosan keveset. A források nyilván sokat árulnak el az államigazgatási reformokról, és ennek alapján a szakirodalom is sok elméleti eszmefuttatást eregetett szélnek e témáról, ezért az iskola is feladatának érzi ezek tömör összefoglalását adni. Kijelenti például, hogy Mátyás nem abszolút uralkodó volt, aki a városi bevételekre támaszkodott, nem is a köznemesség tömegeire, hanem a homo novus bárókra építő, alkalmilag központosított rendi monarchiát hozott létre, melynek azonban nem voltak meg a gazdasági és társadalmi feltételei. Ezeket a végkövetkeztetéseket egy diák még kevésbé érti, mint ha végigzavarnák a szakirodalom tanulmányain.

Az iskolai történelem sajátos szempontjai

Valójában azonban az iskola tananyaga nem lehet a tudományos irodalom kicsinyített mása. Egyrészt, mert a 14 évesek elvonatkoztatási képessége közismerten elmarad még a felnőttektől, de a felnőttek középiskolaiban is mások az alapkérdések. Ami egy szakembernek evidencia, hogy hogyan laktak, hogyan éltek, hogyan töltötték idejüket Mátyás korában, az a laikus számára ismeretlen terület, így el sem tudja képzelni a kancellárt, pláne nem azt a pillanatot, amikor éppen a hivatalnokokra támaszkodik. Az iskolai oktatáskor általában is érdemes (lenne) az alábbi szempontokat szem előtt tartani:

- Minél kevesebb elvont szöveg (Az elméleti összefüggések taglalását, elemzését bőven ráérünk a felső-középiskolában, 11.-ben vagy 12.-ben, érettségire készülve elvégezni.)
- Az egykori emberek életének, gondolkodásmódjának, világképének bemutatása
- A passzivitás helyett minél több tevékenységet építeni az órába (forrásfeldolgozás, egyéb feladatmegoldás, alkotás)
- Konkrétumokon keresztül mutatni be azokat az általánosságokat, melyeket mindenképpen fontosaknak tartunk.

Ezen belül:

- Minél több vizualitás (kép, film, rajzoltatás stb.)
- Részletben az egész; vagy személyközpontú (életúthoz kapcsol ismereteket), vagy
- ... helyszín- illetve tárgyközpontú

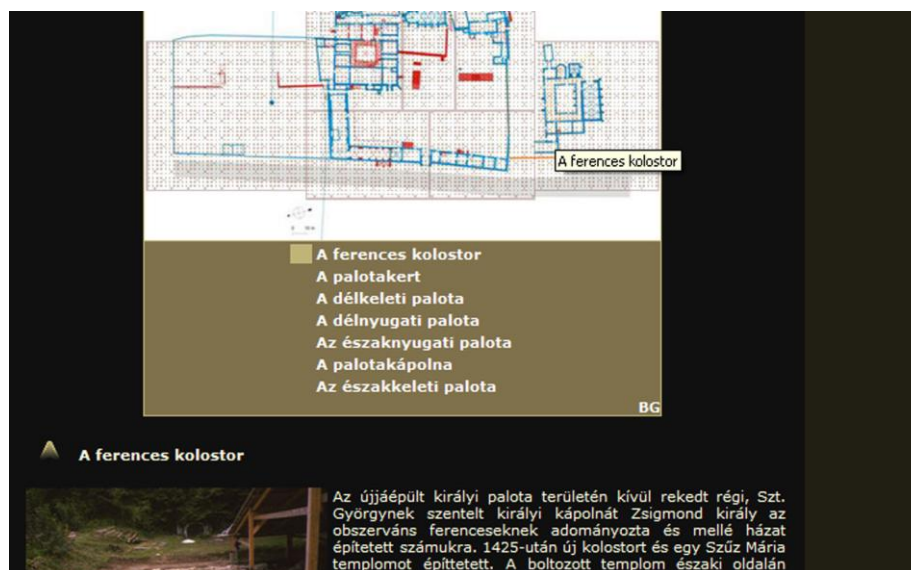
Mátyás kora és Visegrád

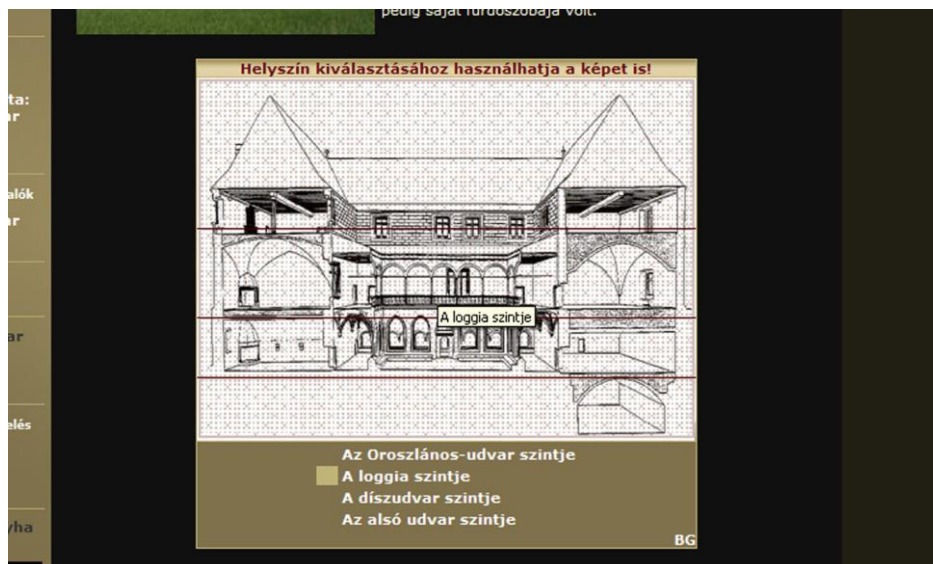
Mátyást és korának tárgyalását mindezek alapján érdemes Visegrádra, illetve a visegrádi Mátyás Király Múzeum honlapjának rendkívül gazdag anyagára építeni. (<http://www.visegradmuzeum.hu>)

[A cikk megírása óta a Mátyás Király Múzeum honlapja megváltozott, de az itt leírtak mutatis mutandis az új honlapra is alkalmazhatók. (a szerk.)]



A honlap bemutatja a palota egyes részeit, a jelenlegi állapotot éppúgy, mint az eredeti állapot rekonstrukcióit, rövid szöveges tájékoztatással. Mindvégig alaprajztérképen illetve a palota egykori rekonstrukcióján követhetjük azt, hogy hol is vagyunk, illetve itt választhatjuk ki, hogy merre szeretnénk továbblépni.





A virtuális séta választásával (http://www.visegradmuzeum.hu/vtvis/mkm_a0.html) filmszerű animáció segítségével az egykori palotában sétálgathatunk, kiválasztva szintet, irányt, tovább- és visszalépést.

Mindezekre (és a később bemutatandó irodalomra is támaszkodva) egy „projektet” építhetünk fel, mely minimális verzióban illeszkedhet a normál tanítási menetbe (nagyjából három órát véve igénybe), de egyes erre elkülönített tanítási napokon illetve nyári táborban is megvalósítható egytől öt napig, tetszőlegesen.

„Visegrád” projekt főbb ismérvei

- Elméleti és gyakorlati tevékenységek ötvözése, a tevékenységek csoportos jellege.
- A végén produktum készül: ez lehet egy lakoma és annak „tartozékai”, de lehet jelenet, tablók, verseny, kiselőadás stb.
- Az egyes tevékenységek a palota egyes speciális helyszíneihez kötődnek.
- Több tantárgy tanárai vehetnek részt benne (magyar nyelv- és irodalom, ének-zene, rajz, sőt, akár fizika, matematika, kémia, testnevelés is.)

Minden helyszínhez tartozik egy diákcsoport, melynek inkább elméleti érdeklődésű tagjai egy-egy oda kapcsolódó téma elméleti kutatói, akik könyvekben, interneten utánakeresnek a témának, míg a gyakorlatiasabbak érdeklődésűek valami részben manuális ténykedést választhatnak. Mondanunk sem kell, hogy a tevékenységek köre az időhöz és helyi adottságokhoz kapcsolódóan szűkíthető és bővíthető (pl. ahol nincs lehetőség a főzésre, ott ez elmarad stb.).

A tanórai folyamból kiemelt projekt változat

A helyszínek és tevékenységek egy lehetséges összekapcsolását egy legalább egy napos verziót tekintve, az alábbi táblázat foglalja össze:

Téma	Kitüntetett palotahelyszín	Elméleti tevékenység	Gyakorlati tevékenység	Produktrum
Építészet	A palota egésze, ill. díszudvar	Gótikus és reneszánsz képzőművészet	Romkiegészítő rajzok, makett, fényképek, montázs	Kiállítás, helyszínberendezés és díszítés
Ételek	Konyha	Étkezéstörténet	Főzés	Étel
Udvar és etikett	Étkezőterem	Etikett, udvartartás, „civilizáció”	Teremrendezés	Tálalás, a lakoma szervezése
Költészet	Kert	Zene- és irodalomtörténet	Komponálás, versköltés, zenélés	Beszélgetés, zenekíséret
Hadászat	Fellegvár, ill. lovagi torna helye	Korabeli hadászat, egyes hadjáratok	Fegyverkészítés, verseny	Beszélgetés, előadás a lakomán. Verseny
Higiénia, egészség	Árnyékszek, fürdő, hálószoba	Higiénia. Öltözködéstörténet	Ruha-, ill. ruhaterv-készítés	Ruházati tanácsok, beöltöztetés
Politika	Trónterem, hivatali helyiségek	Államigazgatás, hivatalok	Oklevélcsozítás	Tárgyalás ill. beszélgetés
Tudomány	Kutak, dolgozószoba	Csillagászat, matematika, technika	Technikai rajzok	Tablók és beszélgetés
Gazdaság	Pénzverő egykori helye	Gazdaság-politika, pénz, adó	Pénzrajzolás	Tárgyalás ill. beszélgetés

Az iskolában az egyes helyszíneknek külön tantermek, helyiségek, vagy azok külön részei szolgálnak, de a diákok a honlap segítségével tisztában lehetnek az adott helyszínnel.

A főbb témakörök

Az egyes főbb témákhoz könyvek is rendelkezésre állnak. Nézzünk meg pár témát közelebbről.

Építészet

Az építészet témakör nyilvánvalóan igen hangsúlyos, ehhez a honlapon rekonstrukció és rengeteg kép található. A palota egészének rekonstrukciója a honlapon kívül máshol is elérhető, részletesebb illetve eltérő változatokban. Kriszt György és Sedlmayr János: *Hajdanvolt Magyarországa* például (Gesta kiadó, 2000) részben átlátszó, a képekre ráborítható ún. „varázslapokkal” teszi érzékletessé, hogy a mai középkori romok (Nagyvázsonytól a Margitszigetig) hogyan nézhettek ki egykoron. Nyilván, a dolog természetéből adódóan a rekonstrukciók nem az egykori építmények pontos képét adják, csak egy lehetséges változatot, de megmozgatják a diákok fantáziáját, és segítenek elképzelni a középkori helyszíneket. Arra is alkalmasak, hogy ennek nyomán maguk is vállalkozzanak romok képeinek kiegészítésére (lásd a táblázatban jelzett feladatot), megfelelő előkészítés (pl. egykorú épebb építmények bemutatása) után.



Rekonstrukciók Kriszt György könyvéből

Palotarekonstrukciót találunk a <http://latvanytar.mnm.hu> –n, vagy a Bujtás Amália (szerk): *Regélő magyar várak* (RTV Minerva, 1977) című könyvben, valamint a *Pannon Reneszánsz* című anyagban (*A Hunyadiak és a Jagelló-kor, 1437-1526*) *Encyclopaedia Humana Hungarica* 04.)

<http://mek.niif.hu/01900/01918/html/index6.html>

<http://mek.niif.hu/01900/01918/html/index1011.html>

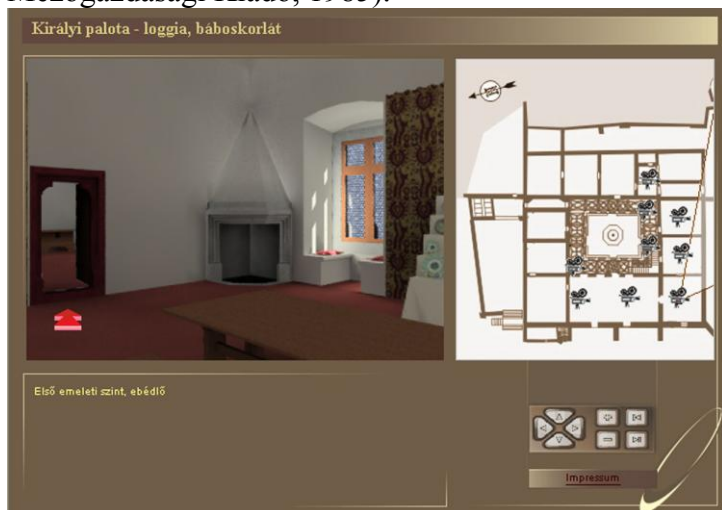
<http://mek.niif.hu/01900/01918/html/index1012.html>

<http://mek.niif.hu/01900/01918/html/index1013.html>

Ételek - konyha

A honlapon sok kép található (A *Galérián* belül a *Reneszánsz konyha* cím alatt: <http://visegradmuzeum.hu/image/tid/14>

az egykori konyháról, annak rekonstrukciójáról, és persze a virtuális séta is érinti, a Loggia szintről, éppúgy, mint az ebédlőt. A korabeli étkezéshez kitűnő szakirodalom dr Ketter László: *Gasztronómiánk krónikája* című könyve (*A magyar konyha múltja és jelene* Bp., Mezőgazdasági Kiadó, 1985).



Étkező terem

Udvar és etikett

Témához Norbert Elias „*A civilizáció folyamata*” című több magyar kiadást megért alapmunkája, illetve az ott bemutatott illemtankönyvi részletek éppúgy használhatók, mint Sunkó Attila: *Magyar udvari rendtartás (Utasítások és rendeletek 1617-1708)* című tanulmánya és a hozzá kapcsolódó szöveggyűjtemény (Osiris 2001). Bár a tárgyalt téma itt későbbi, de az erdélyi főúri udvarok lényegében megőrizték a Mátyás-kori királyi udvari etikett fontos mozzanatait.

Higiénia, egészség

Ehhez a témához három helyszín is kapcsolódik, mivel a honlapon az árnyékszék részbeni rekonstrukciója (fotón), illetve az árnyékszék és a fürdő egyes építményei valamint a hálószoza rekonstrukciója (animáción) is megtalálható. Ritka dolog hazánkban, hogy egy ilyen „illetlen” terület ennyire nyomon követhető egy helyszínen. A területtel a *Magyar művelődéstörténet* (Kósa László, Osiris, 1998) is foglalkozik, ahogy az orvostörténetek, vagy a *Hogyan éltek elődeink?* című kötet. (Szerk. Hanák Péter, Gondolat, 1980).



Az árnyékszék

Tudomány, technika

Ezt a területet a kutak kapcsán lehet megvizsgálni, ehhez is sok képet találhatnak a diákok a honlapon, technikatörténeti tájékoztatást pedig például Zolnay László *Az elátkozott Buda – Buda aranykora* című (Magvető Könyvkiadó, 1982) kötetéből.

Óravázlat

Óravázlat szerzője: Lőrinc László

Téma (óra, foglalkozás címe)	Mátyás kora
Iskolatípus	☒ Középiskola
Évfolyam (vagy korosztály)	14 évesek, 9. évfolyam
Nagyobb egység, témakör (fejezet, epocha, projekt címe)	Magyarország a késő középkorban
Csoport nagysága	☒ Osztály
Időtartam (perc)	2 napos projekt
Célok (összefüggések, képességek, attitűdök)	Mátyás kori élteviszonyok, főbb események megismerése konkrétumokon, képeken és tevékenységeken keresztül, élményszerűen, projekt keretében.
Foglalkozás típusa	☒ Tanórán kívüli ☒ Tantermi
Munkaformák	☒ Frontális ☒ Csoportmunka
Eszközök	Papír, rajzeszközök, ragasztó, ételalapanyagok, tankönyv, főzőeszközök, hangszerek, legalább egy számítógép internetes kapcsolattal. Digitális tábla vagy kivetítési lehetőség előny.
Előkészületek	Anyagiak, alapanyagok összegyűjtése, költségvetés. • Források, feladatok gyűjtése • Időbeosztás, részletes belső határidőkkel • Csoportok beosztása • Tanárok munkamegosztása • Értékelés módjának kiválasztása

Tevékenység			
Idő (perc)	Tartalom	Tanulói tevékenységek	Eszközök
15	Feladatok, csoportok ismertetése	Kérdezés	
3x45	A diákok a feladatokat végzik	Lásd a cikkben (táblázat). Menet közben szünetet tartani nem szükséges, a diákok szabadon mozognak.	Lásd a cikkben (táblázat)
30	Ebédszünet		
3x45	A diákok a feladatokat végzik	Lásd a cikkben (táblázat)	Lásd a cikkben (táblázat)
120	Diákok bemutatják produktumaikat	Lásd a cikkben (táblázat)	Lásd a cikkben (táblázat)
5	Tanári összegzés		
Értékelés módja	A csoportok tevékenységét a tanár az iskolai hagyományoknak megfelelően osztályozza, értékeli a harmadik órán. Menet közben körbejárja a csoportokat, és szóban értékeli.		
Megjegyzések, javaslatok			
Felhasznált irodalom	Lásd a cikkben.		